

- HAJDÚ-MOHAROS J.–HEVESI A. 1997. A kárpát-pannon térség tájtagolódása. – In.: KARÁTSZON D. (szerk.): Magyarország földje. Pannon Enciklopédia. Kertek 2000. Bp. pp. 274–284.
- HEVESI A. 1986. Gondolatok dr. Tóth Géza „A Központi-Bükk és geomorfológiai körzetei” c. tanulmányáról. – Földr. Ért. 35. pp. 375–386.
- HUNFALVY J. 1863. A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása I. – Pest, EMICH G. magyar akadémiai nyomdásznál, 539 p.
- LÁNG S. 1960. Magyarország tájtérképe. – Magyarország Éghajlati Atlasza, 8. térkép, Bp. Magyarország Nemzeti Atlasza 1989. – Kartográfiai Váll. Bp. 395 p.
- MAROSI S.–SOMOGYI S. 1990. Magyarország kistájainak katasztere I–II. – MTA FKI Bp. 998 p.
- NOSZKY J. 1916. A Mátrától É-ra levő dombvidék földtani viszonyai. – MÁFI Évi Jelentése az 1915. évről. pp. 364–375.
- PÉCSI M.–SOMOGYI S. 1967. Magyarország természetföldrajzi tájai és geomorfológiai körzetei. – Földr. Közl. 98. pp. 285–302.
- PÓCS T. 1968. Növényföldrajz és ökológia. – In: HORTOBÁGYI T. (szerk.): Növénytan 2. Tankönyvkiadó, Bp. pp. 489–646.
- PÓCS T. 1981. Növényföldrajz. – In: HORTOBÁGYI T.–SIMON T. (szerk.): Növényföldrajz, társulástan és ökológia. pp. 27–169.
- PRINZ GY. 1937. Magyarország tájrajza; Magyar föld, magyar faj. I. köt. – Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. 394 p.
- II. RÁKÓCZI F. 1716. Emlékiratok. – Az 1739-es francia kiadást (Grosbois) magyarra fordította VAS István, Olcsó Könyvtár 1979. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 285 p.
- SOÓ R. 1945. Növényföldrajz. – Magyar Természettudományi Társulat, Bp. 205 p.
- SOÓ R. 1953. Növényföldrajz. – Akadémiai Kiadó, Bp. 268 p.
- TÚRÓCZI, L. 1768. Ungaria suis com regibus compendio data. – Tirnavia (Nagyszombat) 631 p.

Válasz Hevesi Attila: Gondolatok ... Az Észak-magyarországi-középhegység és tájfeldrajzi felosztása c. tanulmánnyal kapcsolatban közölt megjegyzéseire

SOMOGYI SÁNDOR¹

A Földrajzi Értesítő 1998. évi 3. füzetében (305–314. old.) jelent meg egy áttekintő összefoglalásunk „Az Észak-magyarországi-középhegység helyzete és tájfeldrajzi felosztása” címmel. Dolgozatomra egy, a terület kitűnő ismeretéről és sokoldalú, a problémafelvetésben való jártasságról tanúskodó kritikus szemléletű hozzászólás érkezett HEVESI Attila tanszékvezető egyetemi docenstől, egykori kiváló munkatársamtól. Gondolatainak megalapozottsága és az általa felvetett kérdések közérdekű jellege ösztönöztek arra, hogy megkíséreljek válaszolni azokra.

Az első felvetett probléma az Észak-magyarországi-középhegység elhatárolása, pontosabban Ny-i határának a Szentendre–Pomáz–Kétybükfa-nyereg–Esztergom közötti szerkezeti vonalra való helyezése, amivel szemben HEVESI A. a korábbi, a Duna antecedens völgyével való elhatárolást tartaná helyesebbnek. Támogatja az ő felfogását, hogy régebben minden hazai tanulmány azt az elhatárolást alkalmazta. Csak 1967-től, PÉCSI M.–SOMOGYI S. közös tanulmánya javaslatára alkalmazták az újabb tájelhatárolást (l. Földr. Közl. 1967. 4. sz.).

Vajon mi készítette a fenti szerzőket erre a javaslatra? Röviden: az a megfontolás, hogy az általánosan elfogadott és a korábbi, tradicionális felfogással szemben tudomásul vették és alkalmazták azokat a földtudományi kutatási eredményeket, amelyek a mai felszín kialakulásának részletes menetét

¹ Ny. tudományos tanácsadó, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, 1112 Budapest, Budaörsi út 45.

megrajzolják és magyarázzák. Eszerint a Duna itteni áttöréses völgyét korban messze megelőzte az Északnyugati-Kárpátok belső vulkáni övének a miocén időszi kialakulása. Abban az időben természetesen szoros felszíni összefüggés is volt a Börzsöny és a Visegrádi-hegység vonulatai között. Ezt szüntette meg a Duna völgyének harmadkor végi–negyedkor eleji, Esztergom–Vác közötti szakaszának létrejötte.

Hát így most az a kérdés, hogy az eredeti földtörténeti állapotot vegyük-e alapul a nagytáji elhatároláshoz, vagy vegyük figyelembe a Duna-völgy újabb kori felszínmódosító hatását is? Mint kedves HEVESI kollégám is tudja – hiszen a közölt irodalmi anyagban ő is idézi –, az újabb tájföldrajzi felosztásokban a földrajz művelői is elfogadták az ősi szerkezeti–közettani viszonyokra alapozott tájfelosztási szemléletet! Ez természetesen nem jelenti azt, hogy más, ettől eltérő felfogásoknak nincs létjogosultsága, csak az a kérdés, hogy a kételkedő Szerző kellően meg tudja-e indokolni újbóli nagytáji-határ módosítását? S erre 1967 óta már lett is volna ideje és lehetősége!

Ami a Visegrádi tájrész Dunán túli fekvését illeti, az nem elegendő indok a mi véleményünk szerint, mert hiszen a Mezőföld is a Dunán túl terül el, mégsem csatolja senki a Dunántúli-középhegységhez! (Igaz, hogy ott a közettani felépítés és a szerkezet mellett a felszíni domborzat is nagymértékben különbözik.)

Ami az egyéb „határkérdéseket” illeti, HEVESI kollégám tévesen értelmezi, hogy mi nem tartjuk az Észak-magyarországi-középhegységet az Északnyugati-Kárpátok részének. Itt arról van szó (csak ezek szerint nem sikerült elég precízen kifejtteni), hogy mi a hazai tájfelosztás szemszögéből az Észak-magyarországi-középhegységet *nem csatolhatjuk a határon túli területhez!*

Az Észak-magyarországi-medencék külön tájegységé váló összevonása ugyancsak arra a „szemléleti kényszerre” vezethető vissza, hogy nekünk a *mai határokon belüli* területeket kell – szükségszerűen – egy-egy területi egységbe csoportosítani. Így a határtól keresztezett, tájilag csonka területeknek adtuk a – különben kérdéses – közös nevet. Hogy azok között felszínileg a dombságok alkotják a túlnyomó területrészt, az a helyi viszonyok következménye, azaz arra a területre ma ez a jellemző! De a más területeken is előforduló „medencebeli dombságokról” bizonyára HEVESI kolléga is hallott már.

Igaza van viszont abban bírálómnak, hogy a régen Eperjes–Tokaji-hegységnek nevezett domborzati elemnek a mai határokon belüli részét következetlenül, többféleképpen is említjük. Ennek az az oka, hogy úgy tűnik, a Trianon óta eltelt 80 esztendő nem volt elég egy általánosan elfogadott közhasználatú, ottani táji elnevezés meghonosítására. Elismerjük, hogy az általunk is használt „Tokaj–Zempléni-hegyvidék” nem felel meg a pontos földrajzi alapelveknek. Jó lenne, ha valaki javasolna egy, a HEVESI kollégámtól is felsorolt kívánalmaknak is megfelelő, általánosan elfogadható jobb elnevezést!

Ami a Heves–Gömöri- és a Borsodi-dombságnak nevezett tájegységek elnevezése elleni kifogásokat illeti, az a véleményem, hogy a földrajzi tájneveknek nem kell mindenkor azonosulni az esetenként később kialakított közigazgatási terület egységekkel! Az természetesen jó lenne, ha mindkét féle elnevezés azonos területekre vonatkozna, mert úgy elkerülhetők lennének az esetleges félreértések.

Ami pedig HEVESI kolléga egyéb észrevételeit illeti, elfogadom kritikus véleményét a tévesen „egyetlennek” minősített rudabányai vasércbányával kapcsolatban. Am a Bükkre vonatkozó közettani megkülönböztetést nem lehet azonosítani a többi tájegység mészkő előfordulásaival, egyrészt a területi kiterjedésbeli különbségek, másrészt a kőzetbeli részarányok különbsége miatt sem.

Ugyancsak nem elég szabatos a Duna áttöréses völgyére és a Visegrádi-hegység fejlődésére vonatkozó jellemző összefoglalásunk, valamint az Aggteleki-hegység helyzetére vonatkozó megállapításunk. Lehetne pontosabb az Eger földrajzi energiáira vonatkozó utalásunk is. A tokaji átjáró fontosságának „elhalványulására” vonatkozó utalásunk pedig azt igyekszik kifejezni, hogy a már Anonymustól is kiemelt jelentőségűnek tartott átkelőhely területi vonzását a folyószabályozások (pontosabban a Tisza szabályozás) által kialakított szomszédos átkelési lehetőségek némileg csökkentették. Ellenben elfogadjuk a Karancs szubvulkáni jellegére vonatkozó pontosító megjegyzést.

Úgy vélem, HEVESI A. kedves kollégám jó szándékkal és lelkiismeretesen – bár nem mindig következetesen – bírálta meg az Észak-magyarországi-középhegység tájfelosztásával foglalkozó összefoglalást. Neki ezért akkor is köszönettel tartozom, ha minden vitatott kérdésben nem tudom véleményét elfogadni. Jó lenne, ha más földrajzi tanulmányok is ilyen elmélyült kritikái áttekintésben részesülhetnének!